

OBSAH

I. VŠEOBECNÉ ZÁKLADY PRÁVA DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ

1. Pojem a systém práva důchodového pojištění	21
1.1. Pojem důchodového pojištění.....	21
1.2. Pojem práva důchodového pojištění	22
1.3. Systém práva důchodového pojištění	22
2. Historický vývoj práva důchodového pojištění	24
2.1. Důchodové pojištění v období „první republiky“	24
2.1.1. <i>Pojištění zaměstnanců podle zákona č. 221/1924 Sb. z. a n.</i>	25
2.1.1.1. Osobní rozsah	25
2.1.1.2. Věcný rozsah	26
2.1.1.3. Pojistná povinnost	27
2.1.1.4. Organizace a řízení	28
2.1.2. <i>Pojištění soukromých zaměstnanců podle zákona č. 26/1929 Sb. z. a n.</i> ..	28
2.1.2.1. Osobní rozsah	28
2.1.2.2. Věcný rozsah	29
2.1.2.3. Pojistná povinnost	31
2.1.2.4. Organizace a řízení	31
2.2. Důchodové pojištění v období od roku 1948 do roku 1995	32
2.2.1. <i>Důchodové pojištění v zákoně č. 99/1948 Sb. z. a n.</i>	32
2.2.1.1. Osobní rozsah	33
2.2.1.2. Věcný rozsah	33
2.2.1.3. Pojistná povinnost	35
2.2.1.4. Organizace a řízení	35
2.2.2. <i>Důchodové pojištění v zákoně č. 55/1956 Sb.</i>	35
2.2.2.1. Osobní rozsah	36
2.2.2.2. Věcný rozsah	36
2.2.2.3. Pojistná povinnost	38
2.2.2.4. Organizace a řízení	38
2.2.3. <i>Důchodové zabezpečení v zákoně č. 101/1964 Sb.</i>	38
2.2.3.1. Osobní rozsah	38

2.2.3.2. Věcný rozsah	38
2.2.3.3. Pojistná povinnost	41
2.2.3.4. Organizace a řízení	41
2.2.4. <i>Důchodové zabezpečení v zákoně č. 121/1975 Sb.</i>	41
2.2.4.1. Osobní rozsah	41
2.2.4.2. Věcný rozsah	42
2.2.4.3. Pojistná povinnost	44
2.2.4.4. Organizace a řízení	44
2.2.5. <i>Důchodové zabezpečení v zákoně č. 100/1988 Sb.</i>	44
2.2.5.1. Osobní rozsah	45
2.2.5.2. Věcný rozsah	45
2.2.5.3. Pojistná povinnost	48
2.2.5.4. Organizace a řízení	48
2.2.6. <i>Důchodové pojištění po 31. 12. 1995</i>	48
3. Prameny práva důchodového pojištění	49
3.1. Normativní právní akt jako základní pramen práva důchodového pojištění	49
3.2. Význam judikatury	51
4. Základní zásady důchodového pojištění	53
4.1. Zásada zabezpečovací a pojistný princip	53
4.2. Sociální solidarita	55
5. Právo důchodového pojištění jako součást práva sociálního zabezpečení	57
5.1. Vztah k jiným právním odvětvím	57
5.2. Hmotné a procesní právo důchodového pojištění.....	59
6. Právní normy důchodového pojištění	61
6.1. Struktura právních norem důchodového pojištění	61
6.2. Normy kogentní a dispozitivní	62
7. Interpretace a aplikace práva důchodového pojištění	63
7.1. Interpretace práva důchodového pojištění.....	63
7.2. Aplikace práva důchodového pojištění	65

II. HMOTNÉ PRÁVO DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ OBECNÁ ČÁST

8. Právní vztahy důchodového pojištění	69
8.1. Charakteristika právních vztahů důchodového pojištění	69
8.2. Subjekty právních vztahů důchodového pojištění	70
8.2.1. <i>Subjektivita nositele pojištění</i>	71
8.2.2. <i>Subjektivita fyzických osob</i>	72
8.2.2.1. <i>Způsobilost k právům a povinnostem</i>	73
8.2.2.2. <i>Způsobilost k právním úkonům</i>	74
8.2.2.2.1. <i>Obecná úprava a její vztah k úpravě občanskoprávní a pracovněprávní</i>	74
8.2.2.2.2. <i>Speciální úprava</i>	76
8.2.3. <i>Zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům</i>	77
8.2.4. <i>Zastoupení</i>	83
8.2.4.1. <i>Zákonné zastoupení</i>	83
8.2.4.2. <i>Zastoupení na základě plné moci</i>	84
8.2.5. <i>Zvláštní příjemce</i>	84
8.2.6. <i>Delikttní způsobilost</i>	86
8.3. Obsah právních vztahů důchodového pojištění	87
8.3.1. <i>Právo a nárok</i>	87
8.3.2. <i>Nárok a výplata</i>	88
8.3.2.1. <i>Realizace výplaty důchodu</i>	89
8.4. Objekt právních vztahů důchodového pojištění	89
8.5. Vznik, změna a zánik právních vztahů důchodového pojištění	89
8.5.1. <i>Právní vztahy důchodového pojištění a občanskoprávní skutečnosti</i>	90
9. Právní skutečnosti v důchodovém pojištění	92
8.1. Subjektivní a objektivní právní skutečnosti	92
9.1.1. <i>Právní úkony</i>	92
9.1.2. <i>Právní události</i>	93
9.1.2.1. <i>Sociální událost jako základní právní skutečnost v důchodovém pojištění</i>	94
9.1.3. <i>Protiprávní úkony</i>	94
9.1.4. <i>Protiprávní stavy</i>	95
8.2. Právní důsledky běhu času v důchodovém pojištění	95
9.2.1. <i>Doby</i>	95
9.2.2. <i>Lhůty</i>	96

9.2.2.1. Promlčení a prekluze v právu důchodového pojištění	96
9.2.2.2. Prekluze ve hmotném právu důchodového pojištění	97
9.3. Právní důsledky smrti a přechod nároku	98
9.4. Další významné právní skutečnosti	99
9.4.1. Nezaopatřenost dítěte	99
9.4.2. Soustavná příprava dítěte na budoucí povolání	100
9.4.3. Výchova dítěte.....	101
9.4.4. Převzetí dítěte do péče nahrazující péči rodičů	101
9.4.5. Péče o osobu blízkou	102
9.4.6. Pracovní úraz a nemoc z povolání.....	102
9.4.7. Dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav	103
9.4.8. Výdělečná činnost	103

III.

HMOTNÉ PRÁVO DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ ZVLÁŠTNÍ ČÁST

10. Osobní rozsah důchodového pojištění.....	107
10.1. Okruh pojištěných osob	107
10.2. Podmínky účasti osob samostatně výdělečně činných	109
10.2.1. Pojem osoby samostatně výdělečně činné	109
10.2.2. Vznik důchodového pojištění osoby samostatně výdělečně činné.....	110
10.2.2.1. Účast na pojištění na základě právní události	111
10.2.2.2. Účast na pojištění na základě právního úkonu	111
10.2.3. Zánik důchodového pojištění osoby samostatně výdělečně činné	112
10.3. Dobrovolná účast na důchodovém pojištění	112
10.4. Vznik dávkového nároku bez splnění podmínky účasti na pojištění .	113
11. Doby pojištění a náhradní doby pojištění	115
11.1. Doby pojištění	115
11.2. Náhradní doby pojištění	121
12. Dávková formule	129
12.1. Způsob výpočtu důchodových dávek	130
12.1.1. Rozhodné období	130
12.1.2. Vyloučené doby.....	131
12.1.3. Vyměřovací základ	132

12.1.4. Všeobecný vyměřovací základ	133
12.1.5. Přepočítací koeficient	133
12.1.6. Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu	133
12.1.7. Roční vyměřovací základ	134
12.1.8. Osobní vyměřovací základ	134
12.1.9. Výpočtový základ	135
12.1.10. Zachovaný výpočtový základ	136

13. Věcný rozsah důchodového pojištění 137

13.1. Druhy dávek důchodového pojištění 137

13.2. Důchody přímé a odvozené 137

13.3. Dvě složky důchodu 138

13.3.1. Základní výměra 138

13.3.2. Procentní výměra 139

13.4. Starobní důchod 139

13.4.1. Starobní důchod při dosažení důchodového věku 140

13.4.1.1. Podmínky nároku 140

13.4.1.2. Výše 141

13.4.2. Starobní důchod před dosažením důchodového věku s objektivní podmínkou 145

13.4.2.1. Podmínky nároku 145

13.4.2.2. Výše 146

13.4.3. Starobní důchod před dosažením důchodového věku v ostatních případech 146

13.4.3.1. Podmínky nároku 147

13.4.3.2. Výše 147

13.4.4. Souběh starobního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti 147

13.4.4.1. Souběh starobního důchodu při dosažení důchodového věku s příjmem z výdělečné činnosti 148

13.4.4.2. Souběh starobního důchodu přiznaného před dosažením důchodového věku s příjmem z výdělečné činnosti 149

13.5. Plný invalidní důchod 149

13.5.1. Podmínky nároku 149

13.5.1.1. Plná invalidita 149

13.5.1.2. Potřebná doba 150

13.5.2. Výše 150

13.5.3. Plný invalidní důchod v mimořádných případech 154

13

13.5.3.1. Podmínky nároku	154
13.5.3.2. Výše	155
13.6. Částečný invalidní důchod	155
13.6.1. <i>Podmínky nároku</i>	155
13.6.1.1. Částečná invalidita	156
13.6.1.2. Potřebná doba	156
13.6.2. <i>Výše</i>	156
13.6.3. <i>Souběh částečného invalidního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti</i>	157
13.6.3.1. Průměrný měsíční příjem	158
13.6.3.2. Srovnatelný vyměřovací základ	159
13.7. Vdovský a vdovecký důchod	161
13.7.1. <i>Podmínky nároku</i>	161
13.7.2. <i>Výše</i>	162
13.8. Sirotčí důchod	162
13.8.1. <i>Podmínky nároku</i>	162
13.8.2. <i>Výše</i>	163
13.9. Souběh nároků na důchody a jejich výplatu	164
13.9.1. <i>Souběh nároků na důchody přímé a na důchody téhož druhu</i>	164
13.9.2. <i>Souběh nároků na výplatu důchodů přímých a odvozených</i>	164
13.9.3. <i>Souběh nároku na výplatu starobního důchodu zvýšeného za další činnost a výplatu odvozeného důchodu</i>	165
13.9.4. <i>Souběh nároku na výplatu dvou sirotčích důchodů</i>	166
13.9.5. <i>Souběh částečného invalidního důchodu „kráceného“ pro souběh s příjmem z výdělečné činnosti s důchodem pozůstalostním</i>	166
13.10. Zvyšování důchodů	167
14. Odpovědnost v právu důchodového pojištění	168
14.1. Subjektivní odpovědnost	168
14.1.1. <i>Osobní rozsah subjektivní odpovědnosti</i>	169
14.1.1.1. Subjektivní odpovědnost příjemce dávky za vznik přeplatku	169
14.1.1.1.1. <i>Formy zavinění při subjektivní odpovědnosti příjemce dávky</i>	170
14.1.1.2. Odpovědnost organizace	172
14.1.1.3. Společná odpovědnost příjemce dávky a organizace	173
14.2. Objektivní odpovědnost	174
14.3. Prekluze nároku nositele pojištění	175
14.4. Souvislosti hmotněprávní a procesní úpravy	176

14.4.1. Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí o přeplatku	176
14.4.2. Souvislosti úpravy podle občanského práva hmotného a správního práva	178
15. Hmotněprávní vztahy financování důchodového pojištění .	180
15.1. Způsoby financování důchodového pojištění	180
15.2. Osobní rozsah pojistné povinnosti	181
15.2.1. Organizace a malé organizace	182
15.2.2. Zaměstnanci	183
15.2.3. Osoby samostatně výdělečně činné	185
15.2.4. Osoby dobrovolně účastné důchodového pojištění	185
15.3. Věcný rozsah	186
15.3.1. Vyměřovací základ zaměstnance	186
15.3.1.1. Příjmy zúčtované zaměstnanci v souvislosti s výkonem zaměstnání	187
15.3.1.2. Příjmy zúčtované zaměstnanci v souvislosti se zaměstnáním	188
15.3.2. Vyměřovací základ organizace a malé organizace	192
15.3.3. Vyměřovací základ osoby samostatně výdělečně činné	192
15.3.4. Vyměřovací základ osoby dobrovolně účastné důchodového pojištění	194
15.3.5. Rozhodné období	194
15.3.6. Sazby pojistného	195
15.4. Odvod pojistného	195
15.4.1. Společné zásady odvodu pojistného u organizace a malé organizace	195
15.4.1.1. Zvláštní pravidla při odvodu pojistného u organizace	196
15.4.1.2. Zvláštní pravidla při odvodu pojistného u malé organizace	196
15.4.2. Odvod pojistného u osoby samostatně výdělečně činné	197
15.4.2.1. Zálohy na pojistné	197
15.4.2.2. Doplatek pojistného	199
15.4.2.3. Pojistné	199
15.4.2.4. Přehled o příjmech a výdajích	200
15.4.3. Odvod pojistného u osoby dobrovolně účastné důchodového pojištění	200
15.5. Způsob placení pojistného	201
15.6. Přeplatek pojistného	202
15.7. Promlčení pojistného	202
15.8. Penále	203

15.9. Přírážka k pojistnému	203
15.10. Pokuty	204
16. Právní vztahy důchodového pojištění s cizím prvkem	205
16.1. Vnitrostátní úprava	206
16.2. Mezistátní úprava	208
16.2.1. Účast na důchodovém pojištění	209
16.2.2. Hodnocení dob pojištění	209
16.2.2.1. Zápočet dob v nezbytném rozsahu	210
16.2.2.2. Stanovení plného a dílčího důchodu	210
16.2.2.2.1. Úprava dílčího důchodu v souběhu	211
16.2.3. Stanovení základu pro výpočet důchodu	211
16.2.4. Výplata důchodů	212
16.2.5. Procesní ustanovení	212
16.3. Právní vztahy důchodového pojištění podle Smlouvy o sociálním zabezpečení se Slovenskou republikou	212
16.3.1. Hodnocení dob před rozdělením společného státu	213
16.3.2. Určení příslušnosti k výplatě vyplácených důchodů	213

IV.

PROCESNÍ PRÁVO DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ

17. Subjekty procesních vztahů důchodového pojištění	217
17.1. Organizační struktura institucí zabezpečujících důchodové pojištění	217
17.1.1. Nositel pojištění	218
17.1.1.1. Kompetence a subjektivita	219
17.1.1.2. Kompetence nositele pojištění v právních vztazích důchodového pojištění	220
17.1.2. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR	220
17.1.3. Okresní správy sociálního zabezpečení	221
17.1.4. Obce	223
17.2. Práva a povinnosti orgánů sociálního zabezpečení	223
17.2.1. Mlčenlivost a poskytování údajů v právních vztazích důchodového pojištění	224
17.2.1.1. Osobní a věcný rozsah mlčenlivosti	227
17.2.1.2. Osobní a věcný rozsah poskytování informací třetím osobám	228

17.3. Organizace	232
17.3.1. <i>Příslušnost organizací k plnění úkolů při provádění důchodového pojištění</i>	233
17.3.2. <i>Povinnosti organizací v důchodovém pojištění</i>	235
17.3.2.1. <i>Vedení záznamů</i>	235
17.3.2.2. <i>Evidenční listy důchodového pojištění</i>	238
17.3.2.2.1. <i>Předkládání evidenčního listu důchodového pojištění</i>	238
17.3.2.3. <i>Povinnosti v předstihovém řízení</i>	239
17.3.2.4. <i>Hlášení o zaměstnávání pracujících důchodců</i>	240
17.3.3. <i>Důsledky nesplnění povinností</i>	240
17.4. Povinnosti občanů v důchodovém pojištění	241
18. Řízení o dávkách důchodového pojištění	244
18.1. Základní zásady	244
18.1.1. <i>Zásada dispozitivity a oficiality</i>	245
18.1.2. <i>Zásada neveřejnosti</i>	245
18.1.3. <i>Zásada inkviziční a projednací</i>	245
18.1.4. <i>Zásada volného hodnocení důkazů</i>	246
18.2. Subsidiarita správního řádu	246
18.3. Účastenství, věcná legitimace a procesní způsobilost	246
18.4. Zahájení řízení	249
18.4.1. <i>Zahájení řízení o přiznání dávky</i>	250
18.4.1.1. <i>Podávání žádosti o dávku důchodového pojištění</i>	250
18.4.2. <i>Zahájení řízení o změně dávky</i>	252
18.4.3. <i>Litispence</i>	253
18.5. Doručování písemností	257
18.6. Dokazování	258
18.6.1. <i>Shromažďování důkazů</i>	258
18.6.2. <i>Důkazní prostředky</i>	261
18.6.2.1. <i>Předepsaný důkaz</i>	263
18.6.2.2. <i>Důkaz posudkem Posudkové komise Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky</i>	265
18.6.2.3. <i>Důkaz o negativní skutečnosti</i>	268
18.6.3. <i>Hodnocení důkazů</i>	269
18.7. Nahlížení do spisů	271
18.8. Přerušování řízení	273
18.9. Zastavení řízení	274

18.10. Rozhodnutí	274
18.10.1. <i>Obsahové a formální náležitosti rozhodnutí</i>	275
18.10.2. <i>Podkladové rozhodnutí</i>	276
18.10.3. <i>Oznámení a námitkové řízení</i>	276
18.10.4. <i>Oprava rozhodnutí</i>	277
18.10.5. <i>Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí</i>	278
18.10.6. <i>Rozhodnutí jako exekuční titul</i>	281
18.11. Opravné řízení	281
18.11.1. <i>Odvolání po linii správní</i>	282
18.11.2. <i>Přezkumné řízení soudní</i>	283
18.11.2.1. <i>Věcná a místní příslušnost při přezkumném řízení soudním</i>	283
18.11.2.2. <i>Rozhodnutí soudu a vázanost nositele pojištění</i>	284
18.11.2.3. <i>Odvolání a dovolání v přezkumném řízení</i>	285
18.11.3. <i>Ústavní stížnost</i>	285
18.11.4. <i>Mimořádné opravné prostředky ve správním řízení</i>	286
18.11.4.1. <i>Obnova řízení</i>	287
18.11.4.1.1. <i>Řízení o obnově</i>	287
18.11.4.1.2. <i>Nové řízení ve věci</i>	291
18.11.4.2. <i>Přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení</i>	292
18.12. Náhrada nákladů správního a soudního řízení	295

19. Řízení o dávkách podmíněných dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem

19.1. Dvě fáze řízení	298
19.1.1. <i>Kompetence lékaře okresní správy sociálního zabezpečení</i>	298
19.1.2. <i>Zjišťovací a kontrolní lékařská prohlídka</i>	299
19.1.3. <i>Místní příslušnost okresní správy sociálního zabezpečení</i>	300
19.1.4. <i>Podjatost</i>	301
19.2. Opravné řízení	304
19.2.1. <i>Posudkové komise sociálního zabezpečení Ministerstva práce a sociálních věcí</i>	304
19.2.1.1. <i>Podjatost člena posudkové komise</i>	305
19.3. Náhrada nákladů správního a soudního řízení	306

20. Řízení o přechodu z pracovní neschopnosti do plné nebo částečné invalidity

20.1. Řízení zahájené na návrh	307
---	------------

20.2. Řízení zahájené ex offo	308
20.2.1. Rozhodování o výplatě nemocenského	309
20.2.2. Rozhodování o důchodové dávce	310
20.3. Náhrada nákladů ve správním a soudním řízení	310
20.3.1. Náhrada nákladů ve správním řízení	310
20.3.1.1. Osobní rozsah	311
20.3.1.2. Věcný rozsah	311
20.3.1.3. Uplatnění nároku na náhradu	311
20.3.2. Náhrada nákladů v přezkumném řízení soudním	312
21. Řízení ve věcech pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti	313
21.1. Místní příslušnost	313
21.2. Rozhodnutí	314
21.2.1. Platební výměr	314
21.2.2. Výkaz nedoplatků	314
21.2.3. Právní moc a vykonatelnost	315
21.3. Opravné řízení	316
21.4. Výkon rozhodnutí	316
22. Řízení o odstranění tvrdostí zákona	318
22.1. Obecná kompetence ministra práce a sociálních věcí	319
22.2. Řízení o prominutí penále	320
Příloha č. I. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 134/1997 Sb. a zákona č. 289/1997 Sb.	325
Příloha č. II. Zákon ČNR č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění zákona ČNR č. 590/1992 Sb., zákona ČNR č. 37/1993 Sb., zákona č. 160/1993 Sb., zákona č. 307/1993 Sb., zákona č. 241/1994 Sb., zákona č. 118/1995 Sb., zákona č. 160/1995 Sb., zákona č. 134/1997 Sb. a zákona č. 306/1997 Sb.	360
Příloha č. III. Zákon ČNR č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku	

zaměstnanosti, ve znění zákona ČNR č. 10/1993 Sb.,
zákona č. 160/1993 Sb., zákona č. 307/1993 Sb.,
zákona č. 42/1994 Sb., zákona č. 241/1994 Sb., zákona
č. 59/1995 Sb., zákona č. 118/1995 Sb., zákona č. 149/1995 Sb.,
zákona č. 160/1995 Sb., zákona č. 113/1997 Sb., zákona
č. 134/1997 Sb. a zákona č. 306/1997 Sb. 403

Příloha č. IV. Vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí
č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém
pojištění, ve znění vyhlášky č. 157/1997 Sb.
a č. 302/1997 Sb. 424

Ústřední knihovna
právnické fakulty MU
Brno